

*Спеціалізованій вченій раді Д 35.051.27
Львівського національного
університету імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14*

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, судді Верховного Суду
Блажівської Наталії Євгенівни
на дисертацію Яновицької Галини Богданівни
на тему: «Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за
спеціальністю 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне
право; міжнародне приватне право**

Актуальність дисертаційного дослідження.

Проблема захисту прав споживачів як в Україні, так і за її межами залишається однією з найскладніших. Це пов'язано, в першу чергу, з необхідністю поєднання таких взаємопов'язаних, але протилежних інтересів учасників правовідносин: задоволення особистої потреби на найбільш вигідних для себе умовах, з одного боку, і одержання прибутку – з іншого. У той же час, великий вплив на стабільність цих відносин здійснює держава. На нашу думку, в даний час відмова від державного контролю, спрямованого на охорону прав споживачів, є неможливою, оскільки багато в чому публічно-правові засоби, як правило, передують застосуванню приватноправових, нерозривно взаємодіючи один з одним. Слід також зауважити, що розвиток інституту захисту прав споживачів має власний шлях, отримавши спочатку своє законодавче закріплення, а лише потім розвиток у вітчизняній правовій науці. Очевидно, що він став основою для створення національних систем захисту прав споживачів окремих держав на пострадянському просторі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Подана до захисту робота виконана в межах наукової роботи кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка на 2016–2018 роки «Проблеми уніфікації цивільного законодавства України з правом ЄС» (номер державної реєстрації 0116U001703) та «Новелізація цивільного та цивільно-процесуального права в умовах реформи судочинства» (2019–2021 роки, номер державної реєстрації 0119U002358).

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації, їх достовірності та новизни.

Представлена дисертація є комплексним ґрутовним дослідженням цивільно-правових засобів захисту прав споживачів в Україні. Такий підхід дозволив сформулювати конкретні завдання теоретичного й практичного характеру та обґрунтувати висновки, яким притаманні необхідні ознаки новизни.

Структура дисертації обумовлена метою, об'єктом і предметом дослідження. Дисертація складається зі вступу п'яти розділів, які охоплюють 14 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Така побудова структури роботи сприяла логічності та послідовності викладення матеріалу.

Для досягнення визначеної мети дисертації у процесі дослідження використані філософські підходи, загальнонаукові та спеціально юридичні методи та засоби пізнання. Так, *діалектичний метод* пізнання став основою дослідження і дозволив проаналізувати правовідносини за участю споживача, засоби захисту його порущених прав, виявити його основні тенденції. *Логічні прийоми* (аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення тощо) супроводжували увесь процес дослідження, а окремі прийоми *порівняльно-правового методу* застосовувалися для порівняльного аналізу нормативно-правових актів України, що регулюють відносини у сфері захисту прав

споживачів із міжнародно-правовими документами та законодавством іноземних держав.

Достовірність результатів дослідження також підтверджуються використаною джерельною базою, яка широко охоплює наукові розробки з відповідної тематики, чинне національне законодавство, актуальну судову практику, а також наукові праці провідних вітчизняних та міжнародних вчених. Список використаних джерел налічує 495 найменувань.

Детальний аналіз змісту дисертації дозволяє зробити висновок, що дослідження має системний, цілісний характер, є самостійною працею, яка відзначається високим науковим рівнем. Висновки та пропозиції, зроблені в результаті дослідження, є обґрунтованими та мають вагоме наукове та практичне значення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше на дисертаційному рівні здійснено комплексний теоретичний аналіз проблем захисту прав споживачів в Україні, визначено напрямки вдосконалення законодавства у цій сфері з метою вирішення проблем, пов'язаних із відсутністю у нормативних актах України, норм, які б комплексно регулювали окреслені відносини та необхідність адаптації вітчизняного законодавства до права Європейського Союзу.

На основі аналізу наукової новизни результатів дослідження, висновків та пропозицій, зроблених у роботі, наведемо ті з них, які заслуговують на особливу увагу як з теоретичної так практичної точки зору.

Обґрунтовано визначення цивільних правовідносин за участю споживачів як суспільних відносин, що врегульовані нормами цивільного права, договірними умовами та правовими звичаями, які виникають між фізичною особою (споживачем), що має намір придбати товар (роботу, послуг), або придбаває товари (роботи, послуги), для задоволення побутових, особистих, сімейних і інших потреб, не пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності, і її потенційним чи реальним контрагентом

(продавцем, виконавцем, виробником, імпортером, уповноваженою виробником (продавцем) організацією або уповноваженим виробником (продавцем) суб'єктом підприємницької діяльності, що забезпечується державно-примусовим захистом споживача як слабкої сторони за допомогою цивільно-правових форм, засобів і методів юридичного впливу (с. 125 роботи).

Автором запропоновано у Законі України «Про захист прав споживачів» (ст.1) визначення споживчого договору як договору, за яким одна сторона – суб'єкт підприємницької діяльності (продавець, виробник, виконавець) або самозайнята особа, зобов'язується продати, виготовити виріб (товар), виконати роботи або надати послуги, за плату другій стороні – споживачу (фізичній особі)». У дисертаційній роботі авторка виділяє основні ознаки споживчих договорів. При цьому звертає увагу на: особливий суб'єктний склад, яких передбачає наявність суб'єкта підприємницької діяльності або самозайнятої особи та фізичної особи – споживача; публічність споживчого договору; на зasadу приєднання до умов договору, запропонованих суб'єктом підприємницької діяльності; оплатність договору та присутність обов'язкової інформаційної складової характеристики предмета споживчого договору і консенсуальний характер. Виділено ознаки споживчого договору як публічного та приєднання (с.175-176 роботи).

Запропоновано визначення поняття цивільно-правового захисту прав та інтересів споживачів, суть якого полягає у вчинені споживачами фактичних та юридичних дій, спрямованих на захист своїх порушених прав та інтересів, діяльність уповноважених законом державних органів та громадських формувань щодо попередження (запобігання), припинення правопорушення та відновлення порушених прав. А охорону прав споживачів пропонується розглядати як сукупність приватноправових та публічно-правових засобів, спрямованих на створення необхідних умов для реалізації, передбачених законом прав споживачів та попередження (запобігання) порушень суб'єктивних прав споживачів.

На с. 236 роботи аргументовано висновок, що сам механізм захисту порушених прав споживача пропонує здійснення захисту в кілька етапів. На першому етапі встановлюється факт правопорушення. На другому – споживач, враховуючи власні інтереси, обґрутує правові вимоги, які будуть пред'явлена іншій стороні. На третьому етапі, споживач пред'являє ці вимоги. Наступним етапам властиве звернення безпосередньо до юрисдикційного органу з метою захисту (відновлення) порушеного права.

Дисертанткою вдосконалено доктринальну позицію щодо особливостей договірної та недоговірної відповідальності у разі порушення прав споживачів (с. 333 роботи). Встановлено критерії диференціації підстав договірної та недоговірної (деліктної) відповідальності в споживчих відносинах. А також власне бачення концепції відшкодування моральної шкоди в контексті компенсації немайнової шкоди завданої споживачу внаслідок порушення його суб'єктивних цивільних прав, шляхом визначення у кожному конкретному випадку характеру і обсягу фізичних та моральних страждань.

У Додатку Б дисертаційної роботи виокремлено пропозиції системних змін до чинного законодавства (Цивільного кодексу України, Закону України «Про захист прав споживачів», Закону України «Про рекламу», Закону України «Про відповідальність за шкоду завдану внаслідок дефекту в продукції»), які сформулюють законодавчі гарантії захисту прав споживачів у разі невиконання або неналежного виконання споживчого договору.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

У вступі обґрутовано вибір теми дослідження, ступінь її наукової розробки, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, їх апробацію.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні аспекти захисту прав споживачів в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких розкривається стан розробки

проблем захисту прав споживачів, досліджується становлення та розвиток інституту захисту прав споживачів та висвітлюються проблеми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу у сфері захисту прав споживачів.

Розділ 2 «Загальна характеристика відносин у сфері захисту прав споживачів», містить три підрозділи, у яких визначено правовий статус учасників споживчих відносин, об'єкт та зміст цих правовідносин та правову конструкцію споживчого договору. Дано визначення «споживчі правовідносини», «споживчий договір», запропоновано розуміння спеціального положення споживача, виділено основні ознаки споживчого договору як публічного та приєднання.

Розділ 3 «Права споживачів як об'єкт цивільно-правового захисту» складається з трьох підрозділів, у яких розкрито поняття захисту та охорони прав споживачів, визначено форми їх захисту, засоби і способи. Проведена класифікація способів захисту, акцентовано увагу на строках захисту порушених прав споживача.

Розділ 4 «Превентивно-правопримірючі способи захисту прав споживачів» містить три підрозділи, які визначають сферу застосування наступних способів: припинення правопорушення, зміна та припинення правовідношення, визнання правочину недійсним. Запропоновано внесення системних змін до чинного законодавства, які сформулюють законодавчі гарантії захисту прав споживачів у разі невиконання або неналежного виконання споживчого договору.

Розділ 5 «Компенсаційні способи захисту прав споживачів» має два підрозділи, у яких встановлено особливості договірної та недоговірної (деліктної) відповідальності у споживчих відносинах. Визначено підстави деліктної відповідальності продавця, виробника продукції, виконавця робіт, послуг за недоліки, дефекти товару, робіт, послуг. Виокремлено право

споживача на компенсацію моральної шкоди внаслідок порушення зобов'язання.

Аналіз змісту основної частини роботи свідчить, що мета дисертаційної роботи досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки та практики. Основні положення дисертаційного дослідження, сформульовані висновки та пропозиції можуть бути використані у науково-дослідній сфері, зокрема, в подальших наукових дослідженнях проблем захисту прав споживачів; правотворчості – як теоретичний матеріал при опрацюванні та прийнятті законів та інших нормативних актів для удосконалення споживчих відносин та захисту прав споживачів; правозастосовчій діяльності, з метою забезпечення єдиних підходів до уніфікації судової практики у спорах про захист прав споживачів. Матеріали роботи можуть застосовуватися також у навчальному процесі для викладання навчальних дисциплін «Цивільне право України», «Міжнародне приватне право» та окремих курсів, присвячених вивченню проблем захисту прав споживачів тощо.

Повнота викладених положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Основні результати наукового дослідження висвітлено у 49 публікаціях, з яких: 1 одноосібна монографія; 21 стаття у фахових виданнях, у тому числі 7 – в іноземних виданнях; 16 тез доповідей на конференціях, круглих столах; науково-практичний коментар Цивільного кодексу України (§ 1 глави 82) (видання 1-ше; видання 2-ге); навчальний посібник «Цивільне право України» (глави 27–28); підручник «Цивільне право України» (глави 27–28) та 7 інших публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації.

Текст автореферату дисертації за структурою та змістом відповідає вимогам, що висуваються Міністерством освіти і науки України. Зміст автореферату повною мірою відображає структуру, хід дослідження, основні положення і висновки дисертації. Автореферат не містить положень, що не увійшли до основного змісту дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

Позитивно оцінюючи проведене дисертаційне дослідження, в цілому, необхідно зазначити, що кваліфікаційна праця не позбавлена певних дискусійних положень, окрімі висловлені у роботі висновки та пропозиції потребують критичного осмислення.

1. У підрозділі 2.1. дослідження, дисертантка зазначає, що цивільні правовідносини за участю споживачів – це суспільні відносини, що врегульовані нормами цивільного права, договірними умовами та правовими звичаями. У цьому випадку, доцільно було б навести приклад врегулювання споживчих правовідносин правовими звичаями.

2. В процесі аналізу напрямків адаптації законодавства України в сфері захисту прав споживачів до права ЄС авторка встановлює наступні закономірності: визначає коло нормативних положень, які з однакових зasad регулюють споживчі відносини в Україні та Європейському Союзі; встановлює сферу відносин, які не врегульовані законодавством України у сфері захисту прав споживачів; виокремлено споживчі відносини, які частково врегульовані споживчим законодавством України. При цьому, слід уточнити чи можна говорити про прийняття окремих нормативних актів щодо захисту прав споживачів, чи достатньо змін запропонованих авторкою у п.п. 3, 10, 13 Висновків.

3. На с. 173 дисертаційної роботи зазначено, що суб'єкти споживчого договору, в залежності від мети, можуть використовувати договір для оформлення одного чіткого конкретного зобов'язання, або певної сукупності

різнопідвидів зобов'язань, або використовувати різні договори для врегулювання дуже складних по суті відносин. На наш погляд, наведена думка потребує додаткового обґрунтування, для розмежування договірних конструкцій за участю сторони-споживача.

4. У підрозділі 3.1 «Поняття захисту цивільних прав споживача» автор серед складових дефініції визначає «застосування спеціальних та загальних способів, заходів, що спрямовані на попередження правопорушення». Виникає питання, які конкретні заходи чи способи має застосувати споживач в разі наявного правопорушення.

5. Додаткового обґрунтування потребує позиція авторки (п. 14 новизни) щодо особливостей договірної та недоговірної відповідальності у разі порушення прав споживачів. Які ж критерії диференціації підстав договірної та недоговірної (деліктної) відповідальності в споживчих відносинах?

Відсутність порушення академічної добросовісності. З аналізу змісту тексту дисертації офіційним опонентом вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної добросовісності у повному обсязі, що підтверджується наступним.

Ознайомлення з представленою роботою дає підстави стверджувати, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертації, ступінь їх достовірності та наукової новизни в цілому відповідають вимогам, що ставляться до такого виду робіт. При використанні в роботі ідей, тверджень, відомостей містяться посилання на згадані авторкою у тексті джерела інформації. Надано повну, достовірну інформацію про використання результатів наукової діяльності, а також використані методики досліджень.

У рецензованій дисертації не виявлено ознак академічного плаґіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного авторкою дисертаційного дослідження.

Загальний висновок по дисертації. Дисертаційна робота Яновицької Галини Богданівни на тему: «Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів в Україні» є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке має змістовний характер, положення вирізняються новизною у постановці проблем, теоретичні аспекти науково аргументовані, а запропоновані зміни розвивають та вдосконалюють норми чинного законодавства.

Актуальність обраної тематики дисертаційного дослідження, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам, які ставляться до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

Підсумовуючи вищепередне, є всі підстави вважати, що дисертація на тему: **«Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів в Україні»**, представлена на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, відповідає вимогам пунктів 9,11,12,13,14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, а її авторка **Яновицька Галина Богданівна** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук,
суддя Верховного Суду

Блажівська Наталія Євгенівна

